

dr hab. Andrzej Wawrzusiszyn prof. uczelni
Katedra Prawa Administracyjnego i Nauk o Bezpieczeństwie
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, 15 I 2026 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Marty MOSKAL

na temat:

MOTYWACJA ŻOŁNIERZY DO PEŁNIENIA SŁUŻBY W SOJUSZNICZYM DOWÓDZTWIE SIŁ POWIETRZNYCH NATO JAKO ELEMENT KSZTAŁTUJĄCY BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE

opracowanej pod kierunkiem naukowym

prof. dr. hab. inż. Jana POSOBKA

Podstawą opracowania niniejszej recenzji jest Uchwała nr 66/nob/2025 Rady Naukowej Dyscypliny Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego z dnia 28 listopada 2025 r. w sprawie powołania recenzentów w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie Pani mgr Marcie Moskal zgodnie z Ustawą z dnia z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571).

1. Kwestie ogólne

Termin „motywacja” stosowany jest w psychologii do opisu wszelkich mechanizmów odpowiedzialnych za uruchomienie, ukierunkowanie, podtrzymanie i zakończenie zachowania. Dotyczy on zarówno mechanizmów zachowań prostych, jak i zachowań złożonych, zarówno mechanizmów wewnętrznych, jak i zewnętrznych, afektywnych i poznawczych. W ujęciu encyklopedycznym motywacja to mechanizm uruchamiający zachowanie jednostki, nadający mu energię i ukierunkowujący je; stan wewnętrznego napięcia pobudzający jednostkę do działania, w wyniku którego dochodzi do redukcji tego napięcia; także względnie trwała dyspozycja do działania w określonym kierunku; może mieć charakter świadomy lub nieświadomy¹. Ważne jest zrozumienie, że każdy człowiek czegoś oczekuje, odczuwa jakąś potrzebę, wierzy, że osiągnie jakiś efekt (materialny lub niematerialny) lub też uniknie dzięki swemu zachowaniu czegoś niechcianego.

Badania nad procesem motywacji żołnierzy znajdują odzwierciedlenie literaturze przedmiotu i mają swoje miejsce w wielu krajach. W środowisku krajowym i międzynarodowym stan, siłę i sprawność sił zbrojnych uważa się za ważny wyznacznik wizerunku oraz siły państwa, dlatego praca żołnierza jest postrzegana jako służba szczególna. Motywacja jest i zawsze będzie mieć fundamentalne znaczenie nie tylko w samym prowadzeniu żołnierzy w różnych sytuacjach, lecz także w całym systemie bezpieczeństwa. Potwierdza to dyskurs naukowy, zaś imperatywne poczucie bezpieczeństwa stanowi konieczność, która odczuwana jest przez każdą jednostkę. Jest to zarówno fundamentalna potrzeba suwerennych państw, jak i kompleksowych struktur międzynarodowych. Spełnienie tejże potrzeby pozostaje kluczowym aspektem, który nie tylko zagwarantuje egzystencję, lecz także umożliwi ewolucję jednostek i społeczności w globalnym kontekście. Dobrze zmotywowani żołnierze, nastawieni na realizację celów militarnych, osiągają lepsze rezultaty w służbie, są zaangażowani, zmotywowani, chcą pozostać dłużej w siłach zbrojnych.

Badania nad motywacją żołnierzy zawierają aspekty naukowe – psychologiczne i socjologiczne – wspólne kulturowo dla wszystkich światowych armii: motywacja wewnętrzna i zewnętrzna, cechy osobowości, psychoanaliza, motywacja wzrostu, psychologia instrumentalna stanowią niezbędne narzędzia do interpretacyjnego klucza motywacji żołnierzy. Zachodzi jasny i ścisły związek pomiędzy potrzebami człowieka, a jego motywacją do pracy.

¹ *Encyklopedia Popularna*, PWN, Warszawa 1996.

Motywacja żołnierzy do pełnienia służby wojskowej stanowi istotny element nie tylko dla funkcjonowania narodowych sił zbrojnych, lecz również dla szerszego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. W dobie współczesnych zagrożeń takich jak wojny, konflikty hybrydowe, cyberataki, niestabilność regionalna, motywacja żołnierzy nie powinna być traktowana jedynie jako kwestia personalna czy psychologiczna. Jest to element ściśle powiązany z bezpieczeństwem międzynarodowym, który wymaga ciągłego monitorowania. Wzmocnienie tego aspektu służby wojskowej, szczególnie w kontekście współpracy w ramach złożonych struktur takich jak NATO, przyczynia się nie tylko do efektywności operacyjnej, lecz także do długofalowej stabilności systemów bezpieczeństwa zbiorowego.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska korespondująca z powyższymi rozważaniami wykazuje walory poznawcze, społeczne i prakseologiczne oraz mieści się w aktualnym nurcie poszukiwań badawczych i działań praktycznych służącym wzmocnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego. Dlatego też, badania podjęte przez Doktorantkę mgr Martę Moskal uważam za uzasadnione i pozytywnie wpisujące się w dziedzinę nauk społecznych i w dyscyplinę nauki o bezpieczeństwie.

2. Ocena metodologiczna rozprawy doktorskiej

Przygotowanie, przeprowadzenie i interpretacja wyników badań stanowią podstawową umiejętność pracownika nauki. Natomiast recenzja naukowa ma na celu ocenę pracy pod kątem jej jakości, ważności i przydatności.

Założenia metodologiczne rozprawy doktorskiej mgr Marty Moskal przedstawione zostały w rozdziale pierwszym *Podstawy metodologiczne* (s. 12–31). W sposób zwięzły określiła uzasadnienie wyboru tematu pracy, obszar badawczy, genezę problemu badawczego, wysunęła przyjęte przez siebie założenia badawcze określając przedmiot i cel badań, problemy badawcze i hipotezy badawcze, zastosowane metody badań, techniki badawcze i narzędzia, a także organizację i przebieg badań oraz ograniczenia badawcze. Z tematu dysertacji, w sposób naturalny jawi się przedmiot badań, którym są *analizy procesów motywacyjnych trzech wybranych grup żołnierzy pełniących służbę w Sojusznicznym Dowództwie Sił Powietrznych NATO na terenie Ramstein Air Base w Niemczech* (s. 8–9). Dotyczą one żołnierzy armii polskiej, amerykańskiej oraz niemieckiej.

Z przedmiotu badań Doktorantka wyłoniła cel główny rozprawy, którym jest *zbadanie i zaprezentowanie czynników motywujących do pełnienia służby wojskowej żołnierzy polskich,*

amerykańskich i niemieckich w ramach organizacji polityczno-wojskowej NATO w Bazie Lotniczej Ramstein i wykazanie ich znaczenia w bezpieczeństwie (s. 20).

Konsekwencją tak sformułowanego przedmiotu i celu badań jest spójny z nim główny problem badawczy. Jest on próbą poszukiwania odpowiedzi na pytanie: *Jakie czynniki motywacyjne wpływają na pełnienie służby wojskowej żołnierzy w Sojusznicy Dowództwie Sił Powietrznych NATO w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego?* (s. 21). Problem główny został doprecyzowany w czterech pytaniach szczegółowych, które dobrze harmonizują zarówno z głównym problemem badawczym, jak i z tematem dysertacji oraz jej częścią merytoryczną (s. 21–22).

Hipoteza główna została ujęta w następującym założeniu badawczym: *Należy przypuszczać, że istnieją zróżnicowane czynniki motywacyjne, które w różnym stopniu wpływają na pełnienie służby. Należą do nich m.in.: uwarunkowania motywacji o podłożu społecznym, psychologicznym, materialnym. Prawdopodobnie uwarunkowania o podłożu społecznym będą silniej wpływać na pełnienie służby wojskowej niż czynniki psychologiczne lub materialne, co może mieć znaczenie dla efektywności ich działań w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego* (s. 22). Takie kryterium znajduje swoje dopełnienie w czterech hipotezach szczegółowych (s. 22–23). Przyjęte hipotezy zawierają niezbędne zmienne, którymi Doktorantka dobrze operuje podczas prezentacji i analizy wyników badań, chociaż nie zostały one oddzielnie wyspecyfikowane.

W przeprowadzeniu procesu badawczego obowiązują liczne zbiory reguł i zalecenia, których przestrzeganie powinno doprowadzić badacza do uzyskania obiektywnych wniosków z podjętych badań. Doktorantka zadeklarowała wykorzystanie metod teoretycznych oraz praktycznych, technik i narzędzi badawczych (s. 24-27). Ich dobór oraz zastosowanie należy uznać za uzasadniony i właściwy. W dalszej części założeń badawczych Doktorantka opisuje organizację i przebieg badań oraz ograniczenia badań i implikacje dla praktyki. Proces badawczy realizuje w trzech fazach. Natomiast, wśród szczególnych trudności wymienia m.in.:

- pozyskanie kompleksowych i wiarygodnych danych dotyczących motywacji żołnierzy z różnych krajów członkowskich NATO, zwłaszcza ze względu na charakter wojskowy i poufność niektórych informacji;
- skonstruowanie reprezentatywnej próby żołnierzy polskich, amerykańskich i niemieckich pełniących służbę w bazie lotniczej w Ramstein;
- kwestię tłumaczenia materiałów badawczych z różnych języków.

Analizy ilościowe i jakościowe uzyskanych danych oraz ich interpretacja posiadają wartość poznawczą. Takie podejście pozwala śledzić tok rozumowania Doktorantki i jest wynikiem dobrego uszeregowania zebranych danych.

W końcowej części rozprawy doktorskiej *Zakończenie* (s. 261–264) Doktorantka właściwie odnosi się do przyjętych założeń badawczych. W sposób klarowny opisuje zestawienie podjętych celów badawczych, problemów badawczych z hipotezami, uzasadniając w ten sposób weryfikację założonych hipotez badawczych.

Niezależnie od wskazanych drobnych uchybień metodologicznych, sposób przeprowadzenia procesu badawczego jest poprawny i wystarczającym argumentem do pozytywnej oceny wartości metodologicznej rozprawy. Rozprawa doktorska wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych przez mgr Martę Moskal ubiegającą się o nadanie stopnia doktora.

3. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi zwarte opracowanie naukowe na 307 stronach, z czego tekst zasadniczy – wstęp, rozdziały merytoryczno-analityczne i zakończenie – zawierają się na 258 stronach. Pozostała część to streszczenia (w języku polskim i angielskim), bibliografia, wykaz rysunków, tabel oraz załączniki.

Rozprawa doktorska podzielona została na dwie części. Pierwsza, obejmująca rozdział pierwszy stanowi metodologiczny segment zogniskowany na meritum podjętych założeń badawczych i analiz. Część druga koncentrująca się w rozdziałach 2–5 to szerokie spektrum rozważań natury teoretyczno-empirycznej nad bezpieczeństwem we współczesnych uwarunkowaniach oraz diagnoza i ocena roli motywacji żołnierzy polskich, amerykańskich i niemieckich do służby wojskowej w kształtowaniu bezpieczeństwa międzynarodowego.

We wstępie (6 stron) Doktorantka uzasadniła podjęcie problematyki badań, wskazując deficyt wiedzy na temat motywacji osobistej i społecznej, jaką kierują się żołnierze podczas służby wojskowej w kraju oraz poza granicami państwa w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz przedstawiła strukturę pracy.

W pierwszym rozdziale (19 stron) scharakteryzowała genezę problemu, obszar badawczy, przedmiot badań, cele, problemy i hipotezy badawcze, metody, techniki i narzędzia badawcze oraz organizację badań, ograniczenia i implikacje dla praktyki. Rozdział drugi (36 stron) poświęcony został teoretycznym rozważaniom nad bezpieczeństwem,

eksponując jego istotę, typologię, czynniki kształtujące bezpieczeństwo w aspekcie międzynarodowym oraz znaczenie Sojuszu Północnoatlantyckiego dla Polski i Europy. W trzecim rozdziale (78 stron) Doktorantka podniosła specyfikację motywacji żołnierzy – polskich, amerykańskich i niemieckich do pełnienia służby wojskowej oraz związek pomiędzy wartościami a podejmowaną aktywnością podoficerów oraz oficerów pełniących służbę wojskową. Wykazała jednocześnie, że czynniki motywacyjne stosowane w siłach zbrojnych są w dużej mierze oparte na klasycznych założeniach psychologii i socjologii takich jak: systemie nagród i kar, motywacji zewnętrznej i wewnętrznej, koncepcji zysków i strat, racjonalności czy poczucia zależności od grupy. Rozdział czwarty (36 stron) skoncentrowany został na czynnikach motywacyjnych: ekonomicznym, społecznym i psychologicznym w badanych armiach. Zostały omówione kwestie związane z wynagrodzeniem żołnierzy w różnych uwarunkowaniach. W dalszej części Doktorantka podjęła rozważania dotyczące istoty motywacji, procesów motywacyjnych wpływających na decyzje i zachowanie ludzi oraz czynników motywacyjnych wśród żołnierzy. Jest to swoista próba spojrzenia na kwestię motywacji w naukach o bezpieczeństwie z perspektywy psychologicznej i socjologicznej. W piątym rozdziale (102 strony) Doktorantka zaprezentowała analizę zebranego materiału. To porównania zarówno ogólnych wyników analizowanych zmiennych wymiarów motywacji żołnierzy pełniących służbę poza granicami państwa, jak i żołnierzy z innych armii sojuszniczych oraz analizy zmiennych szczegółowych opisujących te wymiary.

Zakończenie jest istotną częścią każdej pracy naukowej będące formą podsumowania i wniosków końcowych wypracowanych w trakcie procesu badawczego. Doktorantka na 4 stronach stworzyła logiczną i tematycznie spójną całość. Omówiła uzyskane wyniki badań odnosząc je do teorii dotyczących motywacji oraz badań innych autorów. Zawarła także konkluzje z badań, ich konsekwencje oraz rekomendacje dla dalszego rozwoju badań w naukach o bezpieczeństwie.

Dobór literatury przedmiotu oraz źródeł wykorzystanych w recenzowanej rozprawie doktorskiej jest właściwy. To zasobne i różnorodne zestawienie 195 pozycji: monografii, rozdziałów w pracach zbiorowych, artykułów naukowych, 38 źródeł internetowych oraz 6 raportów z badań. Należy sądzić, że Doktorantka zapoznała się i przestudiowała literaturę przedmiotu, dokonując jednocześnie krytycznej jej oceny na potrzeby rozprawy.

Na pozytywną uwagę zasługuje bogata strona graficzna rozprawy. Mnogość przywoływanych danych statystycznych oraz zestawień liczbowych zostały przedstawione graficznie w formie tabel i rysunków.

Z kolei, na szczególną uwagę zasługuje rozdział 3. *Identyfikacja podstaw teoretycznych motywacji*, w którym Doktorantka w szczegółowy sposób przeprowadziła wywód na temat motywacji w ujęciu psychologicznym, socjologicznym – motywacji żołnierzy zawodowych do pełnienia służby wojskowej. Z kolei podrozdział 5.2. *Dyskusja i wnioski* to zajmujący materiał, w którym Doktorantka podkreśla potrzebę kontynuacji badań nad wpływem motywacji na decyzje żołnierzy do pełnienia służby z uwzględnieniem narodowości, co może przyczynić się do lepszego zrozumienia i efektywniejszego zarządzania motywacją w środowisku wojskowym NATO.

Tytuł nadany rozprawie przez Doktorantkę jest sformułowany poprawnie i koresponduje z treścią. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów nie budzą zastrzeżeń, są adekwatne do ich zawartości. Kolejność wątków tematycznych należy uznać za właściwą i ułożoną logicznie. Zawartość przedmiotowa ma charakter dedukcyjny, spójny z założeniami metodologicznymi. Treści prezentowane w rozprawie potwierdzają wyczerpującą wiedzę teoretyczną Doktorantki.

Konstrukcja rozprawy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń – proporcje objętości rozdziałów odpowiadających poszczególnym problemom badawczym i wątkom tematycznym uznać należy za poprawny. Przyjmując założenie, że rozdział metodologiczny zazwyczaj nie jest długi, to jednak jest on czterokrotnie krótszy od rozdziałów trzeciego i piątego.

Aparat pojęciowy stosowany przez Doktorantkę uznać należy za prawidłowy. Występują drobne błędy językowe np. sformułowanie *Badania odnośnie motywacji...* (s. 118) to klasyczny przykład rusycyzmu. Powinno być: *Badania odnoście do motywacji*.

Konkludując, pomimo wskazanych w recenzji drobnych niedociągnięć należy podkreślić, że strona merytoryczna rozprawy doktorskiej jest wartościowa poznawczo, oparta na solidnych podstawach naukowych. Praca ma charakter interdyscyplinary zawierająca problemy natury psychologicznej, socjologicznej, humanitarnej, prakseologicznej. Oprócz wartości naukowych nacechowana jest przydatnością społeczną oraz praktyczną, które powinny okazać się pomocne w usprawnianiu zarządzania, kierowania i dowodzenia w strukturach NATO.

Treść rozprawy zaprezentowana została w sposób przystępny, zrozumiały i dość szczegółowy. Prezentuje ona dobrą wiedzę teoretyczną mgr Marty Moskal ubiegającej się o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Problemy do wyjaśnienia przez Doktorantkę:

1. Proszę wykazać znaczenie zmiennych (zależne i niezależne) i je wyartykułować, które uwzględniała Pani w swoich badaniach.
2. Proszę wskazać podobieństwa i różnice w hierarchii czynników motywacyjnych żołnierzy polskich, amerykańskich i niemieckich w badanej strukturze NATO.
3. Na podstawie uzyskanych wyników badań, jakie rekomendacje przedstawiłaby Pani dowodzącym strukturami polskiej armii?

4. Wnioski końcowe

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Marty Moskal stanowi zbiór usystematyzowanej wiedzy mogącej być wykorzystaną w poszukiwaniach natury poznawczej oraz doskonaleniu rozwiązań psychosocjologicznych i organizacyjnych w strukturach NATO oraz służącym wzmocnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego. To ciekawe studium porównawcze czynników motywacyjnych wśród żołnierzy różnych armii do pełnienia służby wojskowej, będące jednocześnie swoistym dialogiem między kontynentami czy krajami wpływającym istotnie na bezpieczeństwo międzynarodowe.

Rozprawa doktorska jest dojrzałą merytorycznie pracą naukową, dobrze udokumentowaną poznawczo i logicznie skonstruowaną. Posiada wyraziste znamiona eksploracyjne i metodologiczne.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) oraz art. 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017r., poz. 1789 z poz. zm.). Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Doktorantki mgr Marty Moskal do publicznej obrony recenzowanej rozprawy doktorskiej.

.....